

POMAGAM ŚWIADOMIE

**Bezpłatna broszura informacyjna
wydana dzięki środkom Województwa Lubuskiego
w ramach zadania publicznego z obszaru:**

**„wspieranie i promocja
wartościowych przedsięwzięć edukacyjnych
o charakterze regionalnym i ponadregionalnym”.**

Lubuskie
Warte zachodu

Lubuskie Stowarzyszenie na Rzecz Kobiet „BABA”
Zielona Góra, Stary Rynek 17 (wejście od ul. Lisowskiego)
tel./fax: 68 4549232, 68 4571045
www.baba.org.pl, e-mail: baba@baba.org.pl
© Lubuskie Stowarzyszenie na Rzecz Kobiet „BABA”
Opracowała Agata Tront

Organizacja pożytku publicznego KRS nr 0000060904
Prosimy o wpłaty na konto:
BPH SA nr 18 1060 0076 0000 3200 0104 1094

Broszura skierowana jest do pracowników wszelkiego typu placówek edukacyjnych oraz innych instytucji, w których przebywają dzieci. Adresatami nie są organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Jej celem jest udostępnienie wymienionym adresatom podstawowych informacji dotyczących kształtowania się sytuacji prawnej i faktycznej dzieci oraz skutków z nimi związanych, a także zapewnienie prawidłowego funkcjonowania i bezpieczeństwa dzieci przebywających wśród dorosłych poza środowiskiem domowym.

W broszurze zawarto zbiór podstawowych informacji przydatnych do prawidłowej oceny sytuacji, w jakiej mogą znajdować się dzieci przebywające w w/w placówkach, oraz do skutecznego reagowania w razie potrzeby przez osoby wykonujące obowiązki służbowe.

W sytuacjach wymagających interwencji, instytucjami właściwymi, do których należy się zwrócić są w szczególności: sąd, policja i prokuratura, mogą być to również właściwe ośrodki pomocy społecznej.

Spis treści

Zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych.....	5
Władza rodzicielska i jej wykonywanie	8
Ingerencja sądu w sferę władzy rodzicielskiej	16
Małoletni pacjent.....	24
Dziecko jako ofiara przestępstwa	27
Dziecko jako sprawca czynu karalnego i przestępstwa	32
Wybrane zagadnienia aktów prawa międzynarodowego w kształtowaniu sytuacji prawnej dzieci	39
Źródła:.....	44

ZDOLNOŚĆ PRAWNA I ZDOLNOŚĆ DO CZYNNOŚCI PRAWNYCH

Każdy człowiek od chwili urodzenia ma **zdolność prawną**. To kategoria prawna o charakterze abstrakcyjnym, pozwalająca wyodrębnić człowieka jako podmiot praw i obowiązków, gdy on sam, z racji wieku lub określonych sytuacji zdrowotnych, nie może sam aktywnie ich kształtować.

Wobec osób mających zdolność prawną można podejmować skuteczne i ważne prawnie działania (np. reprezentować je, w ich imieniu zawierać umowy alimentacyjne, dochodzić alimentów w postępowaniu sądowym). Osoby mające zdolność prawną mogą być adresatami pewnych sytuacji (np. dziedziczenie). Osoby takie nie mogą same skutecznie podejmować działań wywołujących skutki w sferze prawa cywilnego – działania takie są z reguły nieważne.

Z posiadaniem zdolności prawnej wiąże się także zdolność sądowa, czyli zdolność do bycia podmiotem procesu cywilnego (np. dziecko jest stroną w sprawie o alimenty, ale reprezentowane jest przez rodzica; do dziecka jest adresowane orzeczenie sądu).

Zdolność do czynności prawnych jest zdolnością do samodzielnego podejmowania czynności wywołujących skutki w sferze prawa cywilnego, może być częściowa lub pełna. **Pełną zdolność do czynności prawnych posiadają osoby powyżej 18 roku życia.** Kobieta, która ukończyła 16 lat, może za zgodą sądu wstąpić w związek małżeński i z tą chwilą nabędzie pełną zdolność do czynności prawnych, której nie traci, mimo ewentualnego unieważnienia małżeństwa czy rozvodu przed ukończeniem 18 lat. **Częściową zdolność do czynności prawnych mają osoby pomiędzy 13 a 18 rokiem życia oraz osoby po 18 roku życia, które zostały ubezwłasnowolnione częściowo.** Częściowa zdolność do czynności prawnych daje możliwość do podejmowania czynności prawnych *w drobnych sprawach życia codziennego* (np. zakup zabawek, materiałów szkolnych, biletu w kinie lub teatrze, posługiwanie się kartą pływacką i rowerową, sprzedaż własnych podręczników szkolnych, wymiana niektórych zabawek z rówieśnikami).

Osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może też bez zgody przedstawiciela ustawowego (rodzica, opiekuna) rozporządzać swoim zarobkiem, chyba że sąd opiekuńczy z ważnych powodów postanowi inaczej. Chodzi tu o zarobek ze stosunku pracy, ale także ze świadczenia innych usług, np. w ramach przygotowania do

zawodu, prac sezonowych, dorywczych, z tytułu udziału w konkursach, zawodach sportowych, za zebrane grzyby, ze stypendium itp.

Osoby mające ograniczoną zdolność do czynności prawnych mogą samodzielnie zawrzeć umowę o pracę. Jeśli opiekun prawny chciałby się temu skutecznie sprzeciwić, musiałby uprzednio wystąpić z wnioskiem do sądu opiekuńczego o rozwiązanie, wygaszenie lub stwierdzenie nieważności umowy o pracę oraz wykazać, że zawarta umowa o pracę narusza interes i dobro dziecka (np. świadczenie pracy koliduje z obowiązkiem szkolnym, stwarza zagrożenie życia lub zdrowia, wpływa demoralizująco na dziecko, odbywa się w godzinach nocnych, w miejscu, gdzie spożywa się alkohol, w otoczeniu przedmiotów czy substancji szkodliwych dla zdrowia). Wówczas taka umowa o pracę, zostałaby przez sąd usunięta z obiegu prawnego.

Osoba, posiadająca ograniczoną zdolność do czynności prawnych, może samodzielnie rozporządzać przedmiotami otrzymanymi od swoich przedstawicieli ustawowych i pozostawionymi jej do swobodnego użytku. Nie dotyczy to natomiast przedmiotów (w tym także pieniędzy) danych przez inne osoby. Samodzielność w rozporządzaniu jest analogicznie oceniana jak w przypadku „drobnych spraw życia codziennego”, a więc nie odnosi się do większych sum pieniężnych czy rzeczy wartościowych. Dziecko może samodzielnie przeznaczać swoje wynagrodzenie na zakup książek, odzieży, zabawek, jeśli jednak uzbiera większą kwotę pieniędzy i zechce przeznaczyć ją np. na zakup drogiego motocykla, motoroweru lub kosztownego sprzętu RTV może być wymagana zgoda rodziców. Jeśli dziecko zechce sprzedać wartościowy prezent np. wyrób ze złota, kosztowny drobiazg (np. drogi markowy zegarek) również może być wymagana zgoda rodziców.

Zawarcie umowy przez dziecko, w sytuacji, w której nie może ono samodzielnie działać, wymaga – dla ważności tej umowy – potwierdzenia tej czynności przez jej przedstawiciela ustawowego. Jeśli przedstawiciel ustawowy nie wyrazi na taką czynność zgody, to czynność ta traktowana jest, jakby jej nie było.

Dzieci nie mogą skutecznie podejmować czynności jednostronnych, np. dokonać darowizny, sporządzić testamentu, czyli takich czynności, do których zgodnie z ustawą wymagana jest zgoda przedstawiciela ustawowego. Jeżeli dziecko dokona jednostronnej czynności prawnej, czynność ta będzie nieważna (art. 19 kc).

Ponieważ zdolność do czynności prawnych pozostaje w ścisłym związku z osiągnięciem przez człowieka odpowiedniego wieku (stopnia dojrzałości) – osoby chore psychicznie, mimo ukończenia

18 lat, albo w ogóle nie nabywają zdolności do czynności prawnych, albo mają ją w zakresie ograniczonym. W stosunku do osoby pełnoletniej – ograniczenie czy też pozbawienie zdolności do czynności prawnych może nastąpić tylko na skutek orzeczenia sądu poprzez ubezwłasnowolnienie. To samo dotyczy pozbawienia zdolności do czynności prawnych osób, które ukończyły 13 rok życia, a nie ukończyły 18 lat.

Ubezwłasnowolnienie częściowe może zostać orzeczone, jeśli ktoś z uwagi na swój stan zdrowia psychicznego potrzebuje pomocy do prowadzenia określonego rodzaju spraw (osoba upośledzona umysłowo w stopniu lekkim, mająca inne zaburzenia psychiczne, lżejsze stadia różnych uzależnień). O **ubezwłasnowolnieniu całkowitym** sąd opiekuńczy orzeka w przypadku, gdy ktoś w ogóle nie jest zdolny ze względu na swój stan zdrowia do pokierowania swoim postępowaniem i rozpoznania znaczenia podjętych działań (uzależnienie od alkoholu, narkotyków, hazardu, poważana choroba psychiczna).

Osobie ubezwłasnowolnionej całkowicie sąd ustanawia opiekuna (chyba że pozostaje pod władzą rodzicielską), natomiast dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo sąd ustanawia kuratora. Decyzja o pozbawieniu czy też ograniczeniu zdolności do czynności prawnych musi być uzasadniona przede wszystkim interesem osoby ubezwłasnowolnionej, a nie interesem innych osób (w tym rodziny) czy instytucji.

Osoby poniżej 13 roku życia z racji braku zdolności do czynności prawnej, nie ponoszą odpowiedzialności karnej ani cywilnej.

Polskie prawo wskazuje, że nie można do odpowiedzialności karnej pociągnąć osoby, która nie ukończyła 17 lat. Wyjątkowo osoba, która ukończyła 15 lat, może odpowiedzieć przed sądem karnym w pewnych kategoriach przestępstw, pod warunkiem że okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a w szczególności, jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne. Wobec osoby między 13 a 17 rokiem życia za czyny karalne można jednak stosować środki poprawcze i wychowawcze na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich.

Odpowiedzialność cywilną za czyny wyrządzone przez osoby niemające zdolności do czynności prawnych lub mające ograniczoną zdolność do czynności prawnych ponoszą osoby sprawujące nadzór.

WŁADZA RODZICIELSKA I JEJ WYKONYWANIE

Władza rodzicielska przysługuje tylko osobom pełnoletnim, mającym pełną zdolność do czynności prawnych. **Władzę rodzicielską ma tylko rodzic, który został wskazany w akcie urodzenia dziecka.** Jeśli rodzic biologiczny nie został w nim wskazany – władza rodzicielska mu nie przysługuje i zachodzi potrzeba ustalenia faktu rodzicielstwa w formie oświadczenia złożonego przed urzędnikiem stanu cywilnego lub też na drodze sądowej. Gdy nie ma możliwości ustalenia pochodzenia dziecka od konkretnych rodziców, w akcie urodzenia wpisuje się dane zastępcze według zasad określonych w ustawie o aktach stanu cywilnego.

Przy sądowym ustaleniu pochodzenia dziecka od określonych rodziców powstaje ich władza rodzicielska, jednak o jej zakresie decyduje każdorazowo sąd, a to zależy od szeroko rozumianych predyspozycji wychowawczych rodzica i gwarancji na to, że będzie tę władzę należycie wykonywał. Rodzice, których rodzicielstwo nie zostało ustalone drogą sądową, nie zawsze będą mieli pełnię władzy rodzicielskiej, gdyż sąd rodzinny na każdym etapie życia dziecka ma prawo ingerować w sferę władzy rodzicielskiej, jeśli tylko widzi ku temu podstawy. Dziecko pozostaje aż do pełnoletniości pod władzą rodzicielską.

Władza rodzicielska obejmuje w szczególności obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowania dziecka z poszanowaniem jego godności i praw. Rodzice wychowują dziecko i kierują nim, obowiązani są troszczyć się o jego fizyczny i duchowy rozwój. Władza rodzicielska powinna być wykonywana tak, jak tego wymaga dobro dziecka i interes społeczny. Rodzice przed powzięciem decyzji w ważniejszych sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka powinni je wysłuchać, jeżeli rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka na to pozwala oraz uwzględnić w miarę możliwości jego rozsądne życzenia.

Oznacza to, że nie można wbrew woli dziecka lub bez jego wiedzy decydować o wszystkich aspektach jego życia, należy brać pod uwagę jego stanowisko. Nie można np. zapisać dziecka do wybranej przez rodziców organizacji młodzieżowej wbrew jego woli albo wybrać dla niego w szkole rodzaju zajęć, w których dziecko nie chce uczestniczyć (nawet jeżeli obiektywnie byłoby to dla dziecka korzystne). Przed podjęciem takiej decyzji i wprowadzeniem jej w życie należy przekonać do niej dziecko i uzyskać jego akceptację. Rodzice

powinni również stopniowo zwiększać zakres samodzielności dziecka, jednak zawsze muszą mieć na uwadze jego dobro i bezpieczeństwo.

Dziecko pozostające pod władzą rodzicielską winno rodzicom posłuszeństwo, a w sprawach, w których może samodzielnie podejmować decyzje i składać oświadczenia woli, powinno wysłuchać opinii i zaleceń rodziców formułowanych dla jego dobra.

Każdy z rodziców jest przedstawicielem ustawowym dziecka na równych zasadach. W zwykłych sprawach życia codziennego każdy rodzic może decydować samodzielnie odnośnie wspólnego dziecka. W istotnych sprawach dotyczących dziecka wymagane jest zgodne stanowisko obojga rodziców, a w razie jego braku zgoda sądu.

Niektóre atrybuty władzy rodzicielskiej.

Władza rodzicielska obejmuje:

- pieczę nad dzieckiem,
- pieczę nad majątkiem dziecka,
- reprezentację.

Pieczna nad dzieckiem obejmuje:

- wychowanie,
- kształtowanie prawidłowych postaw emocjonalnych (wrażliwości, szacunku, poczucia godności),
- kształtowanie światopoglądu dziecka i systemu wartości w zgodzie z akceptowanymi normami społecznymi,
- rozwijanie zdolności intelektualnych oraz umiejętności praktycznych,
- zapoznanie dziecka z obowiązującymi normami społecznymi i zasadami współżycia,
- wyrabianie i utrwalanie obowiązkowości oraz dyscypliny,
- zapoznanie go z systemami wartości akceptowanych społecznie i prawnie,
- kształtowanie samodzielności dziecka.
- kierowanie,
- określanie miejsca pobytu dziecka,
- odebranie dziecka od osoby nieuprawnionej,
- czasowe powierzenie pieczy nad dzieckiem innej osobie,
- regulowanie trybu życia dziecka,
- nadzór nad postępowaniem dziecka,
- decydowanie o uczestniczeniu dziecka w działalności środowisk pozarodzinnych,

- wybór kierunku obowiązkowej edukacji stosownie do indywidualnych możliwości dziecka oraz jego predyspozycji i zainteresowań
- dobór i kontrolę informacji docierających do dziecka,
- zapewnienie wypoczynku wakacyjnego,
- troskę o środowisko dziecka,
- zapewnienie optymalnych dla dziecka warunków mieszkaniowych,
- udostępnianie potrzebnych przedmiotów,
- minimalizowanie oraz usuwanie zagrożeń życia i zdrowia,
- troskę o osobę dziecka,
- prawidłowe żywienie dziecka, jego pielęgnację,
- leczenie dziecka,
- podejmowanie decyzji o dokonaniu zabiegu operacyjnego.

Pieczna nad majątkiem dziecka to:

- zarząd majątkiem dziecka,
- dysponowanie dochodem z majątku z majątku dziecka z przeznaczeniem na zaspakajanie jego potrzeb,
- rozliczanie z zarządu majątkiem,
- monitorowanie bieżącej sytuacji majątkowej dziecka,
- eliminowanie zagrożeń odnoszących się do majątku dziecka

Reprezentacja dziecka to:

- dokonywanie czynności prawnych w imieniu dziecka (składanie i odbieranie oświadczeń woli),
- dokonywanie w jego imieniu lub na jego rzecz czynności procesowych.

Po rozwodzie rodziców władza rodzicielska może być pozostawiona tylko jednemu z nich, a drugi zostaje ograniczony w jej wykonywaniu (może też zostać pozbawiony tej władzy, jeśli uzasadnione to zostaje okolicznościami ustalonymi w toku postępowania sądowego). O zakresie wykonywania ograniczonej władzy rodzicielskiej przez rodzica decyduje każdorazowo sąd, który wymienia w orzeczeniu uprawnienia, w jakich pozostawia rodzica.

Zróznicowanie zakresu władzy rodzicielskiej przysługującej rodzicom ma znaczenie np. we współpracy rodziców z środowiskiem, w którym dziecko przebywa poza domem (szkoła, organizacja, placówka zdrowia). Jeśli wiadomo jest, że rodzice dziecka nie mieszkają razem, są np. rozwiedzeni, należy zorientować się jak kształtują się ich uprawnienia i obowiązki względem dziecka i przestrzegać uregulowań prawnych zawartych w orzeczeniu sądu. Jeśli rozstanie rodziców nie

skutkowało orzeczeniem sądu w zakresie władzy rodzicielskiej (bo np. rodzice nie pozostawali w związku małżeńskim i nie wnosili o takie uregulowanie po rozstaniu), należy pamiętać, że władza ta przysługuje im obojgu bez żadnych ograniczeń. Władza rodzicielska powstaje także w razie przysposobienia dziecka w drodze adopcji, wówczas ustaje władza rodzicielska naturalnych rodziców. W sytuacji takiej o dziecku przysposobionym decydują zawsze rodzice adopcyjni, natomiast rodzice naturalni nie mają możliwości decydowania o dziecku w jakimkolwiek zakresie. (W wypadku rozwiązania adopcji powstaje możliwość przywrócenia władzy rodzicielskiej na drodze sądowej.)

Warto się dokładnie zorientować, które osoby są rodzicami dziecka oraz jak kształtuje się ich władza rodzicielska. Relacje rodzinne mogą być czasem bardzo skomplikowane. Może np. okazać się, że jednemu z rodziców lub obydwojemu nie przysługuje władza rodzicielska. W takiej sytuacji osobą uprawnioną do podejmowania decyzji w sprawach dziecka będą opiekunowie lub inne podmioty, które mogą się wylegitymować stosownymi uprawnieniami. Może także zaistnieć sytuacja, w której dorosły (przebywający we wspólnym gospodarstwie domowym dziecka) podający się za rodzica, rodzicem nie jest. Wówczas nawet w typowej komunikacji w sprawach dziecka może dojść do naruszeń, np. naruszenia dóbr osobistych dziecka, naruszeń w zakresie ochrony danych osobowych dziecka (np. podczas wizyty u lekarza mogą zostać przekazane dane dotyczące stanu zdrowia dziecka osobie nieuprawnionej do otrzymywania tego rodzaju informacji, w szkole może dojść do ujawnienia innych danych dziecka z zakresu edukacji, a nawet oddania dziecka pod opiekę osoby nieuprawnionej). Aby zorientować się, kto i w jaki sposób uprawniony jest do reprezentowania dziecka, można np. sporządzić ankietę zawierającą pytania dotyczące tego rodzaju zagadnień i poprosić rodziców o jej wypełnienie. Jeśli okaże się że władza rodzicielska uległa modyfikacji, dla pewności, jak została ukształtowana, można poprosić o dodatkowe informacje lub o kopię orzeczenia sądowego. Orzeczenie sądowe, zawierające rozstrzygnięcia o władzy rodzicielskiej obowiązuje nie tylko samych rodziców, ale i wszystkie osoby oraz podmioty mające styczność dzieckiem, więc aby było należycie przestrzegane, należy się z nim zapoznać.

Jeśli np. jedno z rodziców dziecka sprzeciwia się temu, aby drugi rodzic odebrał dziecko ze szkoły, należy wyjaśnić przyczynę takiej deklaracji, gdyż jeśli każde z rodziców posiada pełną władzę rodzicielską, nie można odmówić odbioru dziecka żadnemu z nich; jeśli jedno z rodziców ma ograniczoną władzę rodzicielską to należy się

zorientować, jakie to jest ograniczenie, gdyż może się okazać, że akurat w dany dzień rodzic ograniczony we władzy rodzicielskiej ma prawo do kontaktów z dzieckiem i wówczas też ma prawo odbioru dziecka ze szkoły.

Jeśli po zapisaniu dziecka do danej szkoły okaże się, że sprzeciwia się temu jedno z rodziców – to, mając na uwadze „rejonizację” oraz obowiązek szkolny dzieci do 18 roku życia – można wyjaśnić rodzicowi kwestionującemu konieczność zapisania dziecka do określonej szkoły. Jeśli jest to szkoła, co do której obowiązek szkolny nie istnieje (np. prywatna szkoła nauki języków obcych), należy się zorientować, czy rodzi kwestionujący posiada władzę rodzicielską nad dzieckiem – przynajmniej w tym zakresie (brak władzy rodzicielskiej daje możliwość zignorowania jego stanowiska), jeśli ma on prawo do decydowania o tym, należy zasugerować porozumienie w tej kwestii lub wystąpienie do sądu rodzinnego o zgodę. Tak samo należy oceniać decyzje i sprzeciwy rodziców w zakresie np. uczestnictwa dziecka w zajęciach religii, organizacjach młodzieżowych.

Jeżeli władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom, każde z nich jest obowiązane i uprawnione do jej wykonywania. O istotnych sprawach dziecka rodzice rozstrzygają wspólnie, przy braku porozumienia między nimi, rozstrzyga sąd opiekuńczy.

Rodzice są przedstawicielami ustawowymi dziecka pozostającego pod ich władzą rodzicielską. Jeżeli dziecko pozostaje pod władzą rodzicielską obojga, każde z rodziców może działać samodzielnie jako przedstawiciel ustawowy dziecka.

Żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka:

- 1) przy czynnościach prawnych między dziećmi pozostającymi pod ich władzą rodzicielską;
- 2) przy czynnościach prawnych między dzieckiem a jednym z rodziców lub jego małżonkiem, chyba że czynność prawna polega na bezpłatnym obdarowaniu dziecka albo że dotyczy należnych dziecku od drugiego z rodziców środków utrzymania i wychowania.

(Powyższe dotyczy również postępowań przed sądem lub innym organem państwowym.)

Jeżeli żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską, reprezentuje je kurator ustanowiony przez sąd opiekuńczy. Naruszenie obowiązku współdecydowania o istotnych sprawach dziecka może świadczyć o niewłaściwym wykonywaniu władzy rodzicielskiej, a to może skutkować ingerencją sądu i ograniczeniem albo pozbawieniem władzy rodzicielskiej naruszającego. Sąd podejmie taką decyzję wówczas, gdy

dokonane z pominięciem drugiego rodzica samodzielne rozstrzygnięcie istotnej sprawy dziecka zagroziło dobru dziecka, było nadużyciem władzy albo rażącym zaniedbaniem obowiązków rodzicielskich. Przykładami takich zachowań mogą być np. nieuzgodnione z drugim rodzicem wyjazdy dziecka poza granice kraju czy sprzedaż przez jednego z rodziców przedmiotów majątkowych dziecka.

Sprawy zawsze istotne dla dziecka to:

- określenie miejsca jego stałego pobytu,
- decydowanie o wyjeździe dziecka poza granice kraju, zarówno na pobyt stały, jak i czasowy,
- ustanowienia zabezpieczenia alimentowania dziecka przez rodzica zamierzającego wyjechać za granicę,
- ustalenie skutecznego sposobu realizowania wierzytelności alimentacyjnych należnych dziecku od jednego z rodziców oraz sposobu dysponowania nimi przez drugie z rodziców,
- sprawy dotyczące czasowego powierzenia pieczy nad dzieckiem innej osobie,
- wybór kierunku edukacji,
- decyzja o dokonaniu zabiegu operacyjnego,
- decyzja o kierunku leczenia poważnej choroby,
- zapewnienie dziecku odpowiednich warunków mieszkaniowych,
- usuwanie zagrożeń życia i zdrowia w środowisku dziecka,
- wszystkie czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu jego majątkiem,
- czynności zwykłego zarządu, które dotyczą materii istotnej dla dziecka (np. zaprzestanie finansowania pozaszkolnych zajęć dodatkowych, zagospodarowanie czasu wolnego dziecka dodatkowymi odpłatnymi zajęciami pozaszkolnymi – w tym przypadku nie ma znaczenia wysokość kwoty, to jej przeznaczenie przesądza o konieczności współdziałania rodziców),

Inne istotne sprawy dziecka:

- pozostałe sprawy, które incydentalnie będą miały doniosły charakter (decyzja o wyjeździe dziecka na wyspecjalizowany ośrodek sprawnościowy),
- ustalanie trybu życia dziecka (np. ustalenie godzin powrotu do domu dla starszego dziecka).

Małoletni rodzice

Rodzice, którzy nie mają pełnej zdolności do czynności prawnych, uczestniczą w sprawowaniu bieżącej pieczy nad dzieckiem i w jego wychowaniu, chyba że sąd opiekuńczy dla dobra dziecka postanowi inaczej. Rodzicem, któremu przysługuje władza rodzicielska

względem dziecka, może być osoba fizyczna mająca pełną zdolność do czynności prawnych (a więc pełnoletnia i nieubezpieczeniowa). W sytuacji, gdy jedno z rodziców dziecka nie jest pełnoletnie – nie przysługuje mu władza rodzicielska, władza ta przysługuje wówczas rodzicowi pełnoletniemu. Jeśli oboje rodzice nie są osobami pełnoletnimi, to obojgu nie przysługuje władza rodzicielska. Udział rodzica niepełnoletniego w wykonywaniu bieżącej pieczy, wychowywaniu i reprezentacji jego dziecka jest zasadą, od której wyjątek polega na ograniczeniu przez sąd tego prawa (dla dobra dziecka).

W sytuacji małoletności obojga rodziców dla dziecka ustanawia się opiekę. Opiekun ma obowiązek umożliwienia rodzicom dziecka współwykonywania bieżącej pieczy, a decyzja o uniemożliwieniu współwykonywania pieczy należy wyłącznie do sądu..

Karcenie, stosowanie kar cielesnych

Osobom wykonującym władzę rodzicielską oraz sprawującym opiekę lub pieczę nad małoletnim zakazuje się stosowania kar cielesnych. **Przemoc w rodzinie jest zjawiskiem szkodliwym w znaczeniu społecznym, narusza prawo do poszanowania godności, nietykalności oraz innych dóbr chronionych prawem.** Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, (Dz. U. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.) objęła ochroną nie tylko osoby dorosłe, ale również dzieci doznające przemocy.

Stosowanie kar cielesnych jest jedną z form poniżania dziecka, naruszania jego nietykalności cielesnej, zadawania cierpień fizycznych i psychicznych. Kodeks karny penalizuje w art. 207 § 1 k.k. znęcanie się fizyczne lub psychiczne m.in. nad dzieckiem. **Jeżeli w rodzinie występuje przemoc wobec dziecka i stanowi bezpośrednie zagrożenie życia lub zdrowia dziecka, można dziecko odebrać z rodziny bez decyzji sądu opiekuńczego.**

Do takiego działania uprawniony jest pracownik socjalny. Decyzja w tej materii musi być podjęta wspólnie z funkcjonariuszem policji oraz lekarzem lub ratownikiem medycznym lub pielęgniarką. Konieczne jest wówczas niezwłoczne powiadomienie sądu opiekuńczego (w czasie do 24 godzin).

Rodzicom albo opiekunom przysługuje w sytuacji odebrania dziecka zażalenie do sądu opiekuńczego składane za pośrednictwem pracownika socjalnego. Sąd opiekuńczy rozpoznaje to zażalenie niezwłocznie, najpóźniej w ciągu 24 godzin. W razie uznania bezzasadności lub nielegalności odebrania dziecka, sąd opiekuńczy zarządza natychmiastowe przekazanie dziecka rodzicom.

Przemoc uzasadniająca natychmiastowe odebranie dziecka należy odróżnić od innych zachowań, jakie mogą występować w środowisku rodzinnymi, ale nie muszą stanowić podstawy do natychmiastowego odebrania dziecka. Pojęcie przemocy określone w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie nie jest precyzyjne i w związku z tym wystąpić może ryzyko naruszenia pewnych praw konstytucyjnych oraz konstytucyjnych gwarancji ochrony relacji rodzinnych i życia prywatnego (art. 47, 48 w zw. z art. 18 Konstytucji). Mając to na uwadze, należy stosować bardzo ostrożną i rozsądną ocenę okoliczności, aby odebranie dziecka skierowane było jedynie przeciwko rodzicom dopuszczającym się wobec dziecka rzeczywistej przemocy, okrucieństwa, wyzysku lub demoralizacji, a nie tylko niewielkich i zbyt kazuistycznie pojmowanych uchybień. **Na przykład uderzenie dziecka przez rodzica za nieposłuszeństwo stanowi naruszenie zakazu stosowania kar cielesnych, jednak uderzenie dziecka skutkujące utratą przytomności lub obrażeniami ciała (np. krwotokiem z nosa, wybicciem zębów, złamaniem kończyny) uzasadnia odebranie dziecka.**

Rodzice mogą karać dziecko. Dobór metod karania, jako oddziaływania wychowawczego, jest z wychowawczego i prawnego punktu widzenia sprawą poddawaną zawsze szerokiej dyskusji. Rodzice muszą jednak być świadomi, że ponoszą odpowiedzialność cywilnoprawną za skutki tych zachowań dziecka, które wyrządziłyby szkodę osobom trzecim (art. 427 k.c). Rodzice odpowiadają zarówno za bezpieczeństwo własnego dziecka, jak i za bezpieczeństwo rówieśników przebywających z ich dzieckiem. Muszą zatem mieć możliwość skutecznego wpływu na właściwe postępowanie dziecka.

Dopuszczalne jest także spowodowanie u dziecka przez rodziców tzw. ujemnych przeżyć psychicznych, jeżeli uzasadnione to jest okolicznościami życiowymi, np. poinformowanie dziecka o nieuchronnym bólu przy zabiegu medycznym. Starsze dzieci, które są bardziej samodzielne i w większym zakresie mogą stanowić same o sobie, mogą doznawać dolegliwości psychicznych z powodu stosowania nadzoru przez rodziców – taka sytuacja nie zasługuje na negatywną ocenę nawet, jeśli dziecko źle znosi wychowawczą presję rodziców. Starsze dziecko nie może skutecznie powoływać się na naruszenia ze strony rodziców, twierdząc, że ich zakazy i nakazy (np. zakaz wyjścia z domu w późnych godzinach wieczornych) stanowią dla niego źródło poniżenia i sprawiają mu niedozwolone cierpienie psychiczne. Ewentualne cierpienie w takiej sytuacji uzasadnione jest okolicznościami wychowawczymi.

INGERENCJA SĄDU W SFERĘ WŁADZY RODZICIELSKIEJ

Ograniczenie władzy rodzicielskiej

W myśl art. 48 ust. 2 Konstytucji RP ograniczenie lub pozbawienie praw rodzicielskich może nastąpić tylko w przypadkach określonych w ustawie i tylko na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu. Jeżeli dobro dziecka jest zagrożone, sąd opiekuńczy wyda odpowiednie zarządzenia.

Sąd opiekuńczy może:

1. zobowiązać rodziców oraz małoletniego do określonego postępowania (do pracy z asystentem rodziny lub innych form pracy z rodziną, skierować małoletniego do placówki określonej w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej lub skierować rodziców do instytucji zajmujących się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczących inną stosowną pomoc, jednocześnie wskazując sposób kontroli wykonania wydanych zarządzeń;
2. określić czynności, które nie mogą być przez rodziców dokonywane bez zezwolenia sądu lub poddać rodziców innym ograniczeniom;
3. poddać wykonywanie władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego;
4. skierować małoletniego do organizacji lub instytucji powołanej do przygotowania zawodowego albo do innej placówki sprawującej częściową pieczę nad dziećmi;
5. zarządzić umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka albo w instytucjonalnej pieczy zastępczej albo powierzyć tymczasowo pełnienie funkcji rodziny zastępczej małżonkom lub osobie niespełniającym warunków dotyczących rodzin zastępczych (w zakresie niezbędnych szkoleń określonych w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej);
6. powierzyć zarząd majątkiem małoletniego ustanowionemu w tym celu kuratorowi.

Do wszczęcia przez sąd postępowania z urzędu w celu ograniczenia władzy rodzicielskiej wystarczy zagrożenie dobra dziecka. To znaczy, że sąd ma obowiązek wszcząć postępowanie, jeśli otrzyma informację, że dobro dziecka jest zagrożone, a ograniczenie władzy może zapobiec ujemnym skutkom dla dziecka. Informacje będące podstawą działań sądu mogą pochodzić z różnych źródeł; niekoniecznie

ze strony członków rodziny dziecka, mogą to być np. spostrzeżenia pedagogów szkolnych, którzy, widząc zaniedbania rodziców, zareagują w odpowiedzialny sposób. Nie ma znaczenia forma zgłoszenia w sądzie tego rodzaju informacji, poza tym, że powinno z nich jasno wynikać, z jakim konkretnie problemem zwrócono się do sądu, należy też w miarę możliwości podać dowody na potwierdzenie wnoszonych argumentów. Dowodami takimi mogą być np. opinie pedagoga, wychowawcy, psychologa, pielęgniarki, zdjęcia, nagrania, materiały szkolne dziecka (np. rysunki, zeszyty).

Ograniczenie władzy rodzicielskiej nie jest środkiem represji skierowanym przeciwko rodzicom dziecka, lecz jest środkiem ochrony zagrożonego dobra dziecka. Celem sądu opiekuńczego jest ochrona dziecka oraz niesienie pomocy rodzicom, którzy z powodu trudności wychowawczych czy życiowych nie radzą sobie należycie z opieką i wychowaniem dziecka. Ingerencja sądu opiekuńczego ma w stosunku do rodziców charakter wspierający. **Ważne jest, aby zareagować odpowiednio szybko oraz szczegółowo opisać problem, z jakim boryka się dziecko.**

Sąd rodzinny może stosownie do sytuacji wydawać zarządzenia o dużym stopniu zindywidualizowania, dopasowując je do ujawnionych nieprawidłowości. Zarządzenia mogą być zmieniane, jeśli tylko zmienia się okoliczności, w jakich je wprowadzono. Sąd może wszcząć postępowania z urzędu np. w następujących sytuacjach:

- niezaradność w wykonywaniu obowiązków rodzicielskich wynikająca z niedorozwoju umysłowego i niezaradność życiowa rodziców,
- alkoholizm, narkomania, włóczęgostwo,
- przemoc w rodzinie, znęcanie,
- wszelkie świadome zaniedbania względem dzieci, powtarzające się pozostawianie małego dziecka bez opieki,
- niestabilność środowiska rodzinnego, demoralizowanie dziecka przez rodzinę, jej członków oraz inne osoby.

Zarządzenia sądu opiekuńczego mogą mieć charakter ingerencji doraźnej lub trwałej. W nagłych wypadkach zarządzenie o charakterze doraźnym może wydać nawet niewłaściwy miejscowo sąd opiekuńczy. Najdalej idącym środkiem ingerencji w wykonywanie władzy rodzicielskiej jest zarządzenie sądu opiekuńczego o umieszczeniu małoletniego w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej i powinno być wydane tylko w takiej sytuacji, gdy dziecko musi być zabrane z dotychczasowego środowiska.

Zawieszenie, pozbawienie władzy rodzicielskiej

W myśl art. 48 ust. 2 Konstytucji RP ograniczenie lub pozbawienie praw rodzicielskich może nastąpić tylko w przypadkach określonych w ustawie i tylko na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu.

W razie przemijającej przeszkody w wykonywaniu władzy rodzicielskiej sąd opiekuńczy może orzec jej zawieszenie, które uchyli, gdy przyczyna zawieszenia zniknie. **Jeżeli władza rodzicielska nie może być wykonywana z powodu trwałej przeszkody lub rodzice nadużywają władzy rodzicielskiej czy w sposób rażący zaniedbują swe obowiązki względem dziecka, sąd opiekuńczy pozbawi rodziców władzy rodzicielskiej.** Pozbawienie władzy rodzicielskiej może być orzeczone także w stosunku do jednego z rodziców. Sąd może pozbawić rodziców władzy rodzicielskiej, jeżeli, mimo udzielonej pomocy, nie ustały przyczyny umieszczenia dziecka poza środowiskiem rodzinnym, a w szczególności, gdy rodzice trwale nie interesują się dzieckiem. Pozbawienie rodziców władzy rodzicielskiej jest najdalej idącym środkiem ingerencji stosowanym przez sąd opiekuńczy.

W razie ustania przyczyny, która była podstawą pozbawienia władzy rodzicielskiej, sąd opiekuńczy może władzę rodzicielską przywrócić.

Pozbawienie władzy rodzicielskiej może nastąpić także bez stosowania środków ograniczających władzę rodzicielską, gdy sąd opiekuńczy stwierdzi, że istnieje realne zagrożenie dobra dziecka wywołane przez rodzica (postanowienie Sądu Najwyższego z 11 stycznia 2000 r., I CKN 1072/99, Biul. SN 2000, nr 4, poz. 14).

Za trwałą przeszkodę uniemożliwiającą wykonywanie władzy rodzicielskiej należy uznać sytuacje wykluczające sprawowanie przez rodziców władzy rodzicielskiej na stałe w tym sensie, że, albo według rozsądnego przewidywania, nie można ustalić czasu trwania tego układu, albo, co najmniej, że układ ten będzie istniał przez czas długi (postanowienie Sądu Najwyższego z 2 czerwca 2000 r., II CKN 960/00, LEX nr 51976). Za trwałą przeszkodę w wykonywaniu władzy rodzicielskiej uznaje się np. wyjazd bez dziecka za granicę z zamiarem stałego pobytu, skazanie na karę pozbawienia wolności rodzica na czas dłuższy – aż do chwili osiągnięcia przez dziecko pełnoletniości.

Nadużywanie władzy rodzicielskiej to np. bicie, poniżanie, głodzenie, świadome zakłócanie realizacji obowiązku szkolnego dziecka, nakłanianie do popełnienia przestępstw, wykorzystywanie seksualne, nadużycia w zarządzaniu majątkiem dziecka grożące szkodą. W praktyce najczęstszą podstawą pozbawienia władzy rodzicielskiej jest

rażące zaniechanie przez rodziców obowiązków względem dziecka, np.: nieuczestniczenie w jego życiu, niepłacenie alimentów. Sąd Najwyższy wskazał także, że podstawą pozbawienia władzy rodzicielskiej może być zaniechanie wychowawcze rodziców wobec dziecka, które doprowadziło do stanu wyobcowania środowiskowego, nieufności i załknięcia oraz spowodowało potrzebę udzielenia małoletniemu niezwłocznej pomocy, zwłaszcza dydaktycznej (postanowienie Sądu Najwyższego z 11 lipca 2000 r., II CKN 999/00, LEX nr 51973).

Również nadużywanie alkoholu, uprawianie przestępczego procederu i uchylanie się od świadczeń alimentacyjnych względem dziecka są wystarczającymi przyczynami pozbawienia władzy rodzicielskiej na podstawie art. 111 § 1 k.r.o. (postanowienie Sądu Najwyższego z 12 stycznia 2000 r., III CKN 834/99, LEX nr 51565).

Zabójstwo matki dziecka przez jego ojca zagraża dobru dziecka, bo niszczy jego naturalne środowisko rodzinne i stanowi rażące zaniechanie obowiązków rodzica względem dziecka, także uzasadnia pozbawienie władzy rodzicielskiej (postanowienie Sądu Najwyższego z 17 listopada 1998 r., II CKN 893/97; z głosem częściowo krytyczną E. Budnej, OSP 2001, z. 3, poz. 46).

Pozbawienie przez ojca kilkuletniego dziecka naturalnego środowiska rodzinnego i bezpośredniej opieki matki oraz możliwości wychowywania się wspólnie z małoletnim rodzeństwem i zatrzymanie go na stałe, wbrew woli matki, w obcym kraju, zawiera elementy nadużycia władzy rodzicielskiej, które uzasadniają pozbawienie go tej władzy (postanowienie Sądu Najwyższego z 14 października 1970 r., III CRN 181/70, OSNC 1971, nr 6, poz. 107).

Odmowa zgody na przysposobienie dziecka ze strony ojca czy matki sprawujących władzę rodzicielską podyktowana tylko ich egoizmem, nieliczącym się zupełnie z dobrem dziecka, uzasadnia odebranie władzy rodzicielskiej (teza III postanowienia Sądu Najwyższego z 15 września 1951 r., C 715/51, OSNCK 1953, nr 2, poz. 37).

Pozbawienie władzy rodzicielskiej nie powoduje zerwania wszelkich więzów między rodzicami a dziećmi, rodzice mają nadal prawo do osobistej styczności z dzieckiem, chyba, że sąd opiekuńczy zakaże osobistej styczności z dzieckiem. W dalszym ciągu istnieje też obowiązek alimentacyjny rodziców względem dzieci, a także nie zmieniają się reguły dziedziczenia i nie ustają więzy wynikające ze stosunku pokrewieństwa.

W razie ustania przyczyny, która była podstawą pozbawienia władzy rodzicielskiej, sąd opiekuńczy może władzę rodzicielską przywrócić. Niezbędne jest ustalenie, czy w interesie dziecka jest, by rodzice sprawowali nad nim władzę rodzicielską. Przywrócenie władzy rodzicielskiej może nastąpić dopiero po orzeczeniu sądu opiekuńczego w tym przedmiocie.

Opieka

Opieka, o której mowa w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym jest pojęciem prawnym i dotyczy przede wszystkim osób małoletnich, co do których rodzice nie mają władzy rodzicielskiej (opiekę ustanawia się również dla osób całkowicie ubezwłasnowolnionych).

Opieka ustanawiana jest dla konkretnego dziecka na mocy postanowienia sądu opiekuńczego, w którym wymienia się osobę opiekuna oraz dziecko, które zostaje objęte opieką. Elementami opieki jest troska o osobę małoletniego, starania o jego wychowanie oraz piecza nad jego majątkiem. Do sprawowania opieki stosuje się odpowiednio przepisy o władzy rodzicielskiej, chyba, że przepisy dotyczące opieki stanowią inaczej.

Obowiązek ustanowienia opieki nad małoletnim spoczywa na sędziu opiekuńczym, który powinien wszcząć postępowanie, jeżeli tylko poweźmie wiadomość, że zachodzą prawne powody do ustanowienia opieki – w tym zakresie sąd działa z urzędu. Obowiązek ustanowienia opieki dla małoletniego powstaje w wypadkach wskazanych w Kodeksie rodzinnym. Zgodnie z art. 94 § 3 kro, jeżeli żadnemu z rodziców nie przysługuje władza rodzicielska albo jeżeli rodzice są nieznanymi, ustanawia się dla dziecka opiekę.

Rodzicom nie przysługuje władza rodzicielska, gdy:

- nie mają pełnej zdolności do czynności prawnej (z powodu małoletniości lub ubezwłasnowolnienia),
- zostali pozbawieni władzy rodzicielskiej lub władza została zawieszona,
- ojcostwo zostało ustalone wyrokiem sądu, ale ojcu odebrano władzę rodzicielską, a matce nie przysługuje władza rodzicielska.

Informacje o konieczności ustanowienia opieki sąd może uzyskać w różny sposób: może to nastąpić w wyniku ustaleń postępowania dowodowego w innej sprawie toczącej się przed sądem, może takie informacje sąd uzyskać od różnego instytucji publicznych, od placówek, w których przebywa dziecko np. w związku z nauką, od organizacji pozarządowych, od osób fizycznych. Informacje udzielone przez każdy z podmiotów posiadających określoną wiedzę są przez sąd traktowane

równorzędnie pod kątem istnienia podstaw do wszczęcia postępowania. Sąd opiekuńczy po ustanowieniu opieki sprawuje nadzór nad jej wykonywaniem. Sąd może zmienić osobę opiekuna, jeśli zachodzą podstawy do takiego rozstrzygnięcia.

Każdy, kto poweźmie wiadomość o zdarzeniach uzasadniających wszczęcie postępowania, ma obowiązek poinformowania o tym sądu opiekuńczego. Zgodnie z art. 572 § 2 kpc, obowiązek ten spoczywa w szczególności na urzędach stanu cywilnego, sądach, prokuratorach, notariuszach, komornikach, organach samorządu i administracji rządowej, organach policji, placówkach oświatowych, opiekunach społecznych oraz organizacjach i zakładach zajmujących się opieką nad dziećmi lub osobami psychicznie chorymi. Do czasu zakończenia postępowania sądowego małoletni pozostaje pod opieką sądu.

Kuratela

W polskim porządku prawnym nie zdefiniowano pojęcia „kurateli”. Pojęcie kurateli sprowadza się do ogólnego stwierdzenia, że ustanawia się ją w wypadkach w ustawie przewidzianych – do załatwienia konkretnej sprawy. Kuratela przewidziana jest nie tylko w przepisach kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, ale także w Kodeksie cywilnym i w Kodeksie postępowania cywilnego. W stosunku do małoletniego kuratelę ustanawia się wówczas, gdy z określonych względów dziecka nie mogą reprezentować jego rodzice lub opiekun.

Pieczą zastępczą

Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej powinno nastąpić po wyczerpaniu wszystkich form pomocy rodzicom dziecka, o których mowa w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, chyba że dobro dziecka wymaga zapewnienia mu niezwłocznie pieczy zastępczej. Dziecko umieszcza się w pieczy zastępczej do czasu zaistnienia warunków umożliwiających jego powrót do rodziny albo umieszczenia go w rodzinie przysposabiającej. Sąd może powierzyć sprawowanie pieczy zastępczej:

- małżonkom lub osobie niepozostającej w związku małżeńskim, którzy są wstępnymi albo rodzeństwem dziecka,
- małżonkom albo osobie niepozostającej w związku małżeńskim, którzy nie są wstępnymi albo rodzeństwem dziecka, jeżeli osoby te zostały wpisane do rejestru osób zakwalifikowanych do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, rodziny zastępczej niezawodowej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka albo pełnią

już funkcję rodziny zastępczej zawodowej lub rodziny zastępczej niezawodowej oraz prowadzących rodzinny dom dziecka.

Pieczą zastępczą to instytucja, która powstała w związku z koniecznością umieszczenia dziecka poza środowiskiem rodzinnym jego rodziców. Instytucja pieczy zastępczej określa podział kompetencji między rodziną zastępczą lub placówką opiekuńczo-wychowawczą a rodzicami dziecka.

Do rodziny zastępczej albo placówki opiekuńczo-wychowawczej należą wówczas następujące obowiązki:

- wychowywanie dziecka i reprezentowanie go w bieżących sprawach,
- dochodzenie świadczeń alimentacyjnych na rzecz dziecka,

Pozostałe obowiązki i prawa wynikające z władzy rodzicielskiej należą do rodziców dziecka.

Podział obowiązków i praw wynikających z władzy rodzicielskiej między rodziną zastępczą (placówką opiekuńczo-wychowawczą) a rodzicami małoletniego wynika z ustawy. Jednak w razie potrzeby sąd, orzekając o umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej lub placówce, może ustalić podział kompetencji inaczej.

Rodzice dziecka zachowują więc prawo reprezentacji dziecka we wszystkich sprawach z wyłączeniem spraw alimentacyjnych oraz tych które zastrzeżone zostały na rzecz placówki (rodzice we wszystkich istotnych sprawach dziecka oraz w sprawach wykraczających poza zakres pojęcia „bieżącej pieczy” czy zarząd majątkiem dziecka działają jak zwykli rodzice). Umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej nie zwalnia rodziców z obowiązku alimentacji.

Funkcja pomocnicza i kontrolna sądu opiekuńczego

Każdy, komu znane jest zdarzenie uzasadniające wszczęcie postępowania z urzędu, obowiązany jest zawiadomić o nim sąd opiekuńczy. Obowiązek ten ciąży przede wszystkim na urzędach stanu cywilnego, sądach, prokuratorach, notariuszach, komornikach, organach samorządu i administracji rządowej, policji, placówkach oświatowych, opiekunach społecznych oraz organizacjach i zakładach zajmujących się opieką nad dziećmi lub osobami psychicznie chorymi. Wszyscy urzędnicy, nie tylko policjanci, ale też nauczyciele, lekarze, pracownicy pomocy społecznej, a więc ci, którzy stykają się z dzieckiem poza jego środowiskiem domowym, jeżeli zauważą jakieś nieprawidłowości, na przykład wskazujące, że dziecko jest maltretowane, głodzone, skrajnie zaniedbane, mają obowiązek zawiadomić sąd opiekuńczy.

Podjęcie działania informacyjnego przez urzędnika wymaga rozsądnej i obiektywnej oceny sytuacji oraz – w miarę możliwości – właściwego rozeznania w celu upewnienia się co do rzeczywistego stanu rzeczy. Z kolei sąd bada, czy otrzymane informacje uzasadniają wszczęcie postępowania o ograniczenie albo pozbawienie rodziców ich władzy. Ingerencja w sferę władzy rodzicielskiej jest zawsze środkiem wyjątkowym, destabilizującym sytuację dziecka oraz dotyczącym najbardziej osobistej sfery stosunków rodzinnych i powinna być dokonywana tylko wówczas, gdy zdecydowanie poprawi położenie dziecka.

Sąd opiekuńczy i inne organy władzy publicznej są obowiązane udzielać pomocy rodzicom, jeżeli jest ona potrzebna do należytego wykonywania władzy rodzicielskiej. Każde z rodziców może zwrócić się do sądu opiekuńczego o odebranie dziecka osobie nieuprawnionej, a także zwrócić się do sądu opiekuńczego lub innego właściwego organu władzy publicznej o zapewnienie dziecku pieczy zastępczej.

Sąd opiekuńczy pełni funkcję kontrolną i pomocniczą, ustalając przyczyny, z powodu których rodzina wymaga pomocy. Sąd może, kierując się dobrem dziecka, wszcząć z urzędu postępowanie, o którego wszczęcie rodzice nie wnosili. W tym zakresie sąd współpracuje z placówkami pomocy społecznej, które mają obowiązek zawiadamiania go o wszelkich nieprawidłowościach i zagrożeniach dla dziecka.

Sprawy z zakresu władzy rodzicielskiej rozstrzyga sąd opiekuńczy, właściwy z uwagi na miejsce zamieszkania dziecka. W przypadkach nagłych orzeczenie może być wydane przez sąd, który nie jest miejscowo właściwy. W wypadku zagrożenia dobra małoletniego sąd powinien zareagować natychmiast, wydając odpowiednie zarządzenie. Postanowienia wydane w tym trybie są skuteczne i wykonalne z chwilą ich wydania (lub ogłoszenia, jeżeli miało ono miejsce), są więc wykonywane niezwłocznie i nie przysługuje na nie zażalenie. Sąd opiekuńczy może zmienić swe postanowienie, jeżeli wymaga tego dobro osoby, której postępowanie dotyczy. Zmiana uprzednio wydanego orzeczenia poprzedzona jest postępowaniem dowodowym, w wyniku którego ujawnione zostaną okoliczności przemawiające za taką zmianą.

MAŁOLETNI PACJENT

W ślad za uregulowaniami Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, wskazującego na pozostawanie dzieci do 18 roku życia pod władzą rodzicielską rodziców lub innych podmiotów uprawnionych, należy omówić, jak kształtują się prawa i obowiązki takich osób oraz dzieci w świetle innych ustaw regulujących wybrane zagadnienia życia. Jedną z takich regulacji jest ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty oraz ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz.U. 2012 r. poz. 159).

Regulacje obu ustaw w tym zakresie są spójne i wskazują że tylko pełnoletni pacjent ma prawo do samodzielnego wyrażenia zgody na udzielenie określonych świadczeń zdrowotnych lub odmowy takiej zgody.

Można wyodrębnić trzy kategorie sytuacji w ramach których wyrażana jest zgoda na przeprowadzenie badania lub udzielenie innych świadczeń zdrowotnych przez lekarza wobec osób poniżej 18 roku życia:

- pacjent pełnoletni, mający pełną zdolność do czynności, samodzielnie korzysta z przynależnego mu prawa do wyrażenie zgody,
- pacjent małoletni przed 16 rokiem życia – zgodę wyraża wyłącznie przedstawiciel ustawowy, a w określonych sytuacjach opiekun faktyczny lub sąd,
- pacjent małoletni po ukończeniu 16 lat życia korzysta z prawa do wyrażania zgody łącznie z przedstawicielem ustawowym lub opiekunem faktycznym – w razie braku takiej zgody decyduje sąd.

Zgoda przedstawiciela ustawowego (tj. rodziców, opiekuna prawnego) jest zasadą odnośnie do przeprowadzenia badania, udzielenia innych świadczeń zdrowotnych, zabiegów operacyjnych albo zastosowania metody leczenia lub diagnostyki stwarzającej podwyższone ryzyko. Opiekun faktyczny (np. inny niż rodzic członek rodziny, osoba dorosła towarzysząca dziecku) może wyrazić zgodę za małoletniego jedynie na badanie lekarskie.

Brak opiekuna faktycznego (np. osoba wskazana przez rodzica, babcia, wujek, wychowawca) lub przedstawiciela ustawowego (np. rodzic) albo niemożność porozumienia się z tymi osobami nie stanowi przeszkody do przeprowadzenia zwykłego badania. Lekarz zawsze ma prawo zbadać każdego pacjenta (tj. np. zmierzyć mu ciśnienie, osłuchać

stetoskopem, zważyć, zmierzyć wzrost, wykonać zwykłe badanie ginekologiczne).

Jeżeli małoletniemu ma być udzielone świadczenie zdrowotne, które nie jest badaniem – lekarz, po uprzednim uzyskaniu zgody sądu, będzie mógł przystąpić do udzielenia innych niż badanie świadczeń, wykonać zabieg operacyjny albo zastosować metody leczenia lub diagnostyki stwarzające podwyższone ryzyko – np. złożyć złamaną nogę, wyrwać chory ząb.

W przypadku małoletniego pacjenta, który ukończył 16 lat, wymagana jest zgoda przedstawiciela ustawowego oraz małoletniego pacjenta. Zgoda małoletniego pacjenta jest konieczna do podjęcia czynności medycznych dotyczących zarówno badań lub udzielenia innych świadczeń zdrowotnych, jak i zabiegu operacyjnego albo zastosowania metody leczenia lub diagnostyki stwarzających podwyższone ryzyko oraz przyjęcia czy wypisania ze szpitala.

W praktyce mogą się pojawić rozbieżności decyzji małoletniego i jego przedstawiciela ustawowego albo sprzeciwu jednego i drugiego i można tu można wyodrębnić następujące sytuacje:

- pacjent małoletni, który ukończył 16 lat, sprzeciwia się podjęciu czynności medycznych, a przedstawiciel ustawowy się zgadza;
- pacjent małoletni, który ukończył 16 lat, wyraża zgodę na podjęcie czynności medycznych, a przedstawiciel ustawowy się sprzeciwia;
- pacjent małoletni, który ukończył 16 lat, oraz przedstawiciel ustawowy sprzeciwiają się podjęciu czynności medycznych.

W każdej z tych sytuacji przed podjęciem czynności medycznych przez lekarza konieczna będzie decyzja sądu opiekuńczego.

Jedynie w przypadku zabiegów ratujących życie lekarz może podjąć konieczne działania nawet bez zgody rodziców czy sądu – ma to miejsce w sytuacjach nagłych, w których oczekiwanie na taką zgodę skutkować mogłoby śmiercią pacjenta lub poważnym uszczerbkiem zdrowia. Lekarz w takich sytuacjach działa w oparciu o odrębne przepisy pozwalające na tego rodzaju działania, również ocena stanu zdrowia pacjenta pod kątem konieczności takich działań należy wówczas do lekarza. Przykładem takiej sytuacji może być poważny wypadek komunikacyjny, w którym dzieci jadące na wycieczkę bez rodziców, doznają obrażeń ciała wymagających natychmiastowej interwencji medycznej.

Każdy pacjent ma prawo do wyrażenia pisemnej zgody w przypadku zabiegu operacyjnego albo zastosowania metod leczenia lub diagnostyki stwarzających podwyższone ryzyko. W przypadku pacjentów poniżej 18 roku życia odnośnie wyrażenia pisemnej zgody

zastosowanie mają omówione wyżej reguły. Obowiązek odebrania od pacjenta pisemnej zgody w takich sytuacjach ma lekarz. Ocena, czy daną interwencję medyczną można zaliczyć do powyższych kategorii interwencji, zależy od oceny konkretnego przypadku.

W przypadkach kiedy wystarcza ustne wyrażenie zgody, może być ona wyrażona w sposób dorozumiany, z którego jednak w sposób jednoznaczny wynikać będzie wola pacjenta. Brak sprzeciwu pacjenta nie jest traktowany jako zgoda na leczenie.

DZIECKO JAKO OFIARA PRZESTĘPSTWA

Ofiarą przestępstwa jest każda osoba fizyczna niezależnie od wieku, której dobro prawem chronione zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo, a także jej najbliżsi.

Dziecko jako ofiara przestępstwa ma prawo do:

1. pomocy zarówno w wymiarze prawnym jak i społecznym,
2. godności, szacunku, współczucia oraz zrozumienia,
3. wolności od wtórnej wiktyimizacji,
4. nieutrudnionego dostępu do wymiaru sprawiedliwości,
5. mediacji i pojednania ze sprawcą,
6. wyrównania wszelkich uszczerbków zaistniałych w wyniku przestępstwa,
7. skutecznego wsparcia w stabilizacji swojej sytuacji życiowej,
8. poszanowania prywatności i intymności,
9. bezpieczeństwa i skutecznej ochrony przed kolejnymi naruszeniami jak również przed samym zagrożeniem tymi naruszeniami.

Dziecko, będące ofiarą przestępstwa, niezależnie od tego, czy ujawniony został sprawca przestępstwa i czy ma miejsce postępowanie karne bądź inne postępowanie sądowe oraz w oderwaniu od więzi rodzinnej łączącej sprawcę i ofiarę, powinno zawsze uzyskać potrzebną pomoc prawną, materialną, medyczną, psychologiczną i socjalną.

Dziecko jako ofiara przestępstwa ma prawo do traktowania go z godnością, szacunkiem i zrozumieniem. Ma również prawo do poważnego zaangażowania w jego sytuację życiową i poważnego, wnikliwego traktowania zgłaszanych przez nie problemów w związku z popełnionym przestępstwem na jego szkodę. Do szczególnego przestrzegania tego prawa zobowiązani są przedstawiciele wymiaru sprawiedliwości, służby zdrowia i służb socjalnych.

Przestępstwa popełnionego na dziecku nie można usprawiedliwiać tradycją, kulturą, prywatnością środowiska rodzinnego oraz atrybutami władzy rodzicielskiej, jakie nadaje rodzicom Kodeks rodzinny i opiekuńczy.

Dziecko pokrzywdzone przestępstwem ma prawo do traktowania ze szczególną troską i powagą przez organy wymiaru sprawiedliwości i organy ścigania. Postępowanie w sprawie powinno być prowadzone tak, by uwzględniać interesy i stan ofiary. Odebranie od dziecka informacji w drodze przesłuchania powinno być ograniczone do niezbędnego minimum, prowadzone w sposób profesjonalny pod

kątem psychologicznym, wolne od opóźnień, odwołań i zmuszania dziecka do wielokrotnego przeżywania na nowo doświadczonych traumy.

W szczególnych okolicznościach, **gdy dziecko zostało pokrzywdzone przestępstwem przeciwko wolności seksualnej i obyczajności czy też przestępstwem przeciwko rodzinie i opiece, a w chwili przesłuchania nie ukończyło 15 roku życia – należy przesłuchać je w charakterze świadka tylko 1 raz.** Ponowne przesłuchanie dziecka w omawianym przypadku nastąpić może tylko wówczas, gdy wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania dziecka lub jeśli zażąda tego oskarżony, niemający obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego dziecka. Takie przesłuchanie przeprowadza sąd z udziałem biegłego psychologa a protokół z takiego przesłuchania odczytuje się na rozprawie głównej postępowania karnego. Dziecko pokrzywdzone przestępstwem nie powinno być narażane na dodatkowe dolegliwości wynikające z konieczności kontaktu ze sprawcą czynu przestępnego. W sądach powinny istnieć odrębne pomieszczenia dla dzieci – ofiar przestępstw, by nie były one narażone potencjalny na kontakt z oskarżonym, jego bliskimi i znajomymi.

Dziecko pokrzywdzone przestępstwem ma prawo do bezpieczeństwa osobistego, a obowiązkiem policji i prokuratury jest mu to bezpieczeństwo zapewnić. **Dziecko lub jego przedstawiciel ustawowy może zażądać utajnienia danych osobowych dziecka i jego rodziny.** Ma również prawo domagać się za pośrednictwem przedstawiciela ustawowego **zastrzeżenia danych dotyczących jego miejsca zamieszkania do wyłącznej wiadomości prokuratora lub sądu; zachowania anonimowości w materiałach dla mediów, dotyczących sprawy.**

Właściwe organy państwowe są zobowiązane do przyjęcia każdego zawiadomienia o przestępstwie zgłoszonego przez ofiarę i podjęcia stosownych czynności, w szczególności zaś, gdy ofiarą jest dziecko.

Właściwe organy państwowe są zobowiązane do przyjęcia każdego zawiadomienia zgłoszonego również przez osobę trzecią i podjęcia stosownych czynności. „Osobą trzecią” są wszyscy, którzy mają stosowne informacje i zgłaszają je do organów wymiaru sprawiedliwości lub organów ścigania.

Dziecko jako ofiara przestępstwa ma prawo do swobodnego dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Posiada ono również prawo – w granicach przewidzianych w ustawie w sposób wolny od jakiegokolwiek przymusu lub oporu – wpływać na swoją sytuację

prawną (tj. np. decydować o tym, czy będzie się domagać zadośćuczynienia, czy będzie skarżyć decyzje sądu, wskazywać, jakie zamierza dowody przedstawić w postępowaniu sądowym).

Prawo dziecka pokrzywdzonego przestępstwem do pomocy i reprezentacji prawnej powinno być co najmniej zrównane z prawami przysługującymi oskarżonemu. **Dziecko pokrzywdzone przestępstwem ma też prawo do pełnomocnika ustanowionego z urzędu w każdym postępowaniu sądowym mającym związek z popełnionym przestępstwem, jednak w postępowaniu karnym ochronę interesu dziecka zapewnia udział prokuratora popierającego akt oskarżenia – prokurator w sprawie karnej zawsze dąży do skazania sprawcy, czyli z urzędu działa też na rzecz osoby pokrzywdzonej.**

Dziecko pokrzywdzone przestępstwem, w szczególności zaś jego przedstawiciel ustawowy (a gdy takiego nie ma, inny przedstawiciel prawny), ma prawo do rzetelnej, zrozumiałej dla niego i wyczerpującej informacji o przysługujących mu prawach i procedurach ich dochodzenia. Posiada również prawo do rzetelnej, zrozumiałej dla niego i wyczerpującej informacji na temat toczącego się w sprawie postępowania. Prawo to odnosi się wprost do dziecka, jeśli posiadanie takiej wiedzy jest dla dziecka zrozumiałe i wskazane z uwagi na stopień jego dojrzałości i charakter przestępstwa. W niektórych przypadkach przestępstw popełnianych na szkodę dzieci prawo to zrealizuje się w poinformowaniu rodzica lub opiekuna (np. przy przestępstwach o charakterze seksualnym).

Dziecko pokrzywdzone przestępstwem ma prawo do wystąpienia z powództwem cywilnym w celu dochodzenia już w postępowaniu karnym roszczeń majątkowych wynikających bezpośrednio z popełnienia przestępstwa. Już w toczącej się sprawie karnej można żądać więc odszkodowania od sprawcy, nie trzeba wszczynać procesu cywilnego.

Dziecko pokrzywdzone przestępstwem, w wyniku popełnienia którego zapadł prawomocny wyrok karny skazujący oskarżonego na jakąkolwiek karę, może później skutecznie dochodzić przed sądem w postępowaniu cywilnym roszczeń o zadośćuczynienie za doznane krzywdy oraz roszczeń odszkodowawczych. Ustalenia wydanego w postępowaniu karnym prawomocnego wyroku skazującego co do popełnienia przestępstwa wiążą sąd w postępowaniu cywilnym.

Jeśli uzasadnione jest to okolicznościami, dziecko pokrzywdzone przestępstwem ma prawo do mediacji i pojednania ze sprawcą. Można wystąpić z odpowiednim wnioskiem do prokuratora lub sądu.

W sprawach z oskarżenia prywatnego dziecko pokrzywdzone przestępstwem ma prawo do pojednania i ugody.

Dziecko pokrzywdzone przestępstwem, w szczególności zaś jego przedstawiciel ustawowy, względnie inny przedstawiciel prawny, ma prawo na swój i oskarżonego wniosek do porozumienia się ze sprawcą w kwestii naprawienia szkody lub zadośćuczynienia. Sprawca czynu zabronionego powinien wyrównać ofierze zaistniałe w wyniku przestępstwa szkody. Sprawcy, jak i inne osoby odpowiedzialne za ich zachowanie, powinni dokonać wyrównania wszelkich uszczerbków na rzecz ofiar, ich rodzin lub osób pozostających na utrzymaniu – sprawca przestępstwa musi się liczyć z tym, że sąd może nie tylko go skazać za przestępstwo, ale również orzec że ma on obowiązek np. zapłaty określonej kwoty pieniężnej z powodu wyrządzenia szkody (np. zniszczenia cudzej rzeczy, pokrycia kosztów leczenia, terapii itp.). Sprawca oraz inna osoba odpowiedzialna za jego zachowanie może również sam(a) dokonać takiego wyrównania nie czekając na rozstrzygnięcie sądu w tej sprawie.

Ważną rolę w ochronie dzieci przed pokrzywdzeniem przestępstwem pełnią nie tylko ich rodzice i opiekunowie prawni. Do tej ochrony powinni aspirować wszyscy, którzy mają styczność z dzieckiem na różnych płaszczyznach jego życia. Znaczącym środowiskiem dziecka poza jego środowiskiem domowym będzie np. szkoła, do której dziecko uczęszcza i w której spędza większość czasu. W tym względzie należy uznać za usprawiedliwione oczekiwanie od pracowników tego rodzaju placówek odpowiedzialnej i adekwatnej reakcji we wszelkich sytuacjach, które uzasadniają przypuszczenie, że dochodzi do naruszeń wobec dziecka. Na takie podstawy wskazują też odpowiednie regulacje prawne – Ustawa z dnia 26.01.1982 r., Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006., nr 97 poz. 674 t.j.) która do obowiązków każdego z nauczycieli zalicza następujące zadania (art. 6 kn):

- 1) rzetelnie realizowanie zadań związanych z powierzonym mu stanowiskiem oraz podstawowymi funkcjami szkoły: dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą, w tym zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę;
- 2) wspieranie każdego ucznia w jego rozwoju;
- 3) dążenie do pełni własnego rozwoju osobowego;
- 4) kształcenie i wychowywanie młodzieży w umiłowaniu Ojczyzny, w poszanowaniu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w atmosferze wolności sumienia i szacunku dla każdego człowieka;

- 5) dbanie o kształtowanie u uczniów postaw moralnych i obywatelskich zgodnie z ideą demokracji, pokoju i przyjaźni między ludźmi różnych narodów, ras i światopoglądów.

Ogólne założenia tej regulacji wskazują jednoznacznie na obowiązek postępowania nauczyciela w szkole zgodnie z panującym porządkiem prawnym oraz normami społecznymi. Waga tej regulacji podkreślona została sankcją za złamanie wskazanych zasad, nauczyciele podlegają bowiem odpowiedzialności dyscyplinarnej za uchybienia godności zawodu nauczyciela lub obowiązkom, o których mowa w art. 6. (art. 75. 1 kn).

DZIECKO JAKO SPRAWCA CZYNU KARALNEGO I PRZESTĘPSTWA

Odpowiedzialność osób poniżej 18 roku życia za popełnienie czynów karalnych regulują dwie ustawy: Kodeks karny i Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich.

Zasadą jest, że **nieletni do 15 roku życia nie ponoszą odpowiedzialności karnej za popełnienie „czynu karalnego”**. „Czynem karalnym” jest przestępstwo lub przestępstwo skarbowe albo wykroczenie. **Przestępstwem jest czyn zagrożony co najmniej karą grzywny powyżej 30 stawek dziennych, karą ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności przekraczającą 1 miesiąc. Wykroczeniem jest czyn zagrożony karą aresztu, ograniczenia wolności oraz grzywny do 5 000zł.**

Ukończenie przez nieletniego 15 lat umożliwia pociągnięcie do odpowiedzialności karnej na równi z dorosłym odnośnie konkretnie wyliczonych typów przestępstw.

Zasadę odpowiedzialności osób poniżej 18 roku życia według kodeksu karnego określa poniższy przepis:

Art. 10. Kodeksu karnego

§ 1

Na zasadach określonych w tym kodeksie odpowiada ten, kto popełnia czyn zabroniony po ukończeniu 17 lat.

§ 2

Nieletni, który po ukończeniu 15 lat dopuszcza się czynu zabronionego określonego w art. 134, art. 148 § 1, 2 lub 3, art. 156 § 1 lub 3, art. 163 § 1 lub 3, art. 166, art. 173 § 1 lub 3, art. 197 § 3 lub 4, art. 223 § 2, art. 252 § 1 lub 2 oraz w art. 280, może odpowiadać na zasadach określonych w tym kodeksie, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a w szczególności, jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne.

§ 3

W wypadku określonym w § 2 orzeczona kara nie może przekroczyć dwóch trzecich górnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego za przypisane sprawcy przestępstwo; sąd może zastosować także nadzwyczajne złagodzenie kary.

§ 4

W stosunku do sprawcy, który popełnił występki po ukończeniu lat 17, lecz przed ukończeniem lat 18, sąd zamiast kary stosuje środki

wychowawcze, lecznicze albo poprawcze przewidziane dla nieletnich, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają.

Do przestępstw wymienionych w art. 10 § 2 kk, za które nieletni odpowiada jeżeli w chwili czynu miał ukończone 15 lat należą:

- zamach na życie Prezydenta RP (art. 134);
- zabójstwo (art. 148 § 1-3);
- celowe spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 156 § 1 i 3);
- celowe spowodowanie niebezpieczeństwa powszechnego (np. pożar, zawalenie się budowli, eksplozja materiałów wybuchowych) (art. 163 § 1 i 3);
- terrorystyczny zamach na statek wodny lub powietrzny (art. 166);
- celowe spowodowanie katastrofy komunikacyjnej (art. 173 § 1 i 3);
- zgwałcenie popełnione wspólnie z inną osobą, wobec małoletniego poniżej lat 15, wobec wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry (art. 197 § 3) oraz zgwałcenie popełnione ze szczególnym okrucieństwem (np. z zadawaniem dodatkowych cierpień ofierze) (art. 197 § 4);
- porwanie zakładnika, (art. 252 § 1 i 2);
- rozbój (kradzież z zastosowaniem przemocy wobec ofiary) (art. 280).

Poza tymi wypadkami, **granicą wieku nieletnich w zakresie zdolności do ponoszenia przez nich odpowiedzialności karnej jest 17 rok życia**, po ukończeniu którego nieletni (sprawca młodociany – terminologia Kodeksu karnego art. 115 § 10 kk i art. 10 § 1 kk) odpowiada za przestępstwa popełnione przez siebie tylko na zasadach określonych w Kodeksie karnym. **Kodeks wykroczeń również przyjmuje jako granicę odpowiedzialności sprawcy 17 rok życia.**

Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich stosowana jest wobec wszystkich osób poniżej 18 roku życia, z uwzględnieniem powyższego art. 10 kk, wyrażającego zastosowanie ustawy karnej do określonych wyżej wypadków.

Według ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich **wobec osób do 13 roku życia** wszczyna się postępowanie o demoralizację – (niezależnie od tego, czy taka osoba popełnia czyny karalne czy też jej postępowanie nie narusza przepisów kodeksu karnego, ale jest również nieprawidłowe). Wobec nieletnich w przedziale wiekowym **od 13 lat do**

17 lat, następuje rozróżnienie na dwa typy postępowań: o demoralizację lub o czyny karalne.

Na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich wobec osób **między 17 a 18 rokiem życia** wszczyna się postępowanie o demoralizację (np. gdy nie uczęszcza do szkoły, pali papierosy), gdyż wobec osób w tym wieku popełnienie czynów karalnych jest już objęte sankcjami Kodeksu karnego.

Na przykład kradzież przez dziecko w sklepie towaru o wartości 100 zł stanowi wykroczenie z art. 119 kw. Jeśli kradzieży dopuści się dziecko poniżej 13 roku życia, można w tej sytuacji wszcząć postępowanie o demoralizację. Jeśli takiej kradzieży dopuści się dziecko pomiędzy 13 a 17 rokiem życia jest to podstawa do wszczęcia postępowania o czyn karalny. Jeśli zaś dziecko powyżej 17 roku życia dopuści się takiej kradzieży, odpowie ono za wykroczenie według przepisów Kodeksu wykroczeń.

Wobec nieletniego mogą być stosowane środki wychowawcze oraz środek poprawczy w postaci umieszczenia w zakładzie poprawczym; kara może być orzeczona tylko w wypadkach prawem przewidzianych, jeżeli inne środki nie są w stanie zapewnić resocjalizacji nieletniego.

Wobec nieletnich sąd rodzinny może zastosować następujące środki wychowawcze:

- udzielić upomnienia;
- zobowiązać do określonego postępowania, a zwłaszcza do naprawienia wyrządzonej szkody, do wykonania określonych prac lub świadczeń na rzecz pokrzywdzonego lub społeczności lokalnej, do przeproszenia pokrzywdzonego, do podjęcia nauki lub pracy, do uczestniczenia w odpowiednich zajęciach o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, do powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach albo do zaniechania używania alkoholu lub innego środka w celu wprowadzania się w stan odurzenia;
- ustanowić nadzór odpowiedzialny rodziców lub opiekuna;
- ustanowić nadzór organizacji młodzieżowej lub innej organizacji społecznej, zakładu pracy albo osoby godnej zaufania – udzielających poręczenia za nieletniego;
- zastosować nadzór kuratora;
- skierować do ośrodka kuratorskiego, a także do organizacji społecznej lub instytucji zajmujących się pracą z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, po uprzednim porozumieniu się z tą organizacją lub instytucją;

- orzec zakaz prowadzenia pojazdów;
- orzec przepadek rzeczy uzyskanych w związku z popełnieniem czynu karalnego;
- orzec umieszczenie w młodzieżowym ośrodku wychowawczym albo w rodzinie zastępczej zawodowej, która ukończyła szkolenie przygotowujące do sprawowania opieki nad nieletnim;
- zastosować inne środki zastrzeżone w niniejszej ustawie do właściwości sądu rodzinnego, jak również zastosować środki przewidziane w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, z wyłączeniem umieszczenia w rodzinie zastępczej spokrewnionej, rodzinie zastępczej niezawodowej, rodzinnym domu dziecka, placówce wsparcia dziennego, placówce opiekuńczo-wychowawczej i regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej.

Środkiem poprawczym, jaki może sąd zastosować wobec nieletniego, jest umieszczenie go w zakładzie poprawczym.

Sąd rodzinny może:

- zobowiązać rodziców lub opiekuna do poprawy warunków wychowawczych, bytowych lub zdrowotnych nieletniego, a także do ścisłej współpracy ze szkołą, do której nieletni uczęszcza, poradnią psychologiczno-pedagogiczną lub inną poradnią specjalistyczną, zakładem pracy, w którym jest zatrudniony, oraz lekarzem lub zakładem leczniczym;
- zobowiązać rodziców lub opiekuna do naprawienia w całości lub w części szkody wyrządzonej przez nieletniego;

Sąd może zwrócić się do właściwych instytucji państwowych lub społecznych oraz jednostek samorządowych o udzielenie niezbędnej pomocy w poprawie warunków wychowawczych, bytowych lub zdrowotnych nieletniego.

Gdy rodzice lub opiekun nieletniego uchylają się od wykonania obowiązków nałożonych na nich przez sąd rodzinny, sąd ten może wymierzyć im karę pieniężną w wysokości od 50 do 1.500 złotych.

W sprawie nieletniego należy kierować się przede wszystkim jego dobrem, dążąc do osiągnięcia korzystnych zmian w osobowości i zachowaniu się nieletniego oraz zmierzając w miarę potrzeby do prawidłowego spełniania przez rodziców lub opiekuna ich obowiązków wobec nieletniego, uwzględniając przy tym interes społeczny.

W postępowaniu z nieletnim bierze się pod uwagę osobowość nieletniego, a w szczególności wiek, stan zdrowia, stopień rozwoju

psychicznego i fizycznego, cechy charakteru, a także zachowanie się oraz przyczyny i stopień demoralizacji, charakter środowiska oraz warunki wychowania nieletniego.

W ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich (upn) uregulowano również obowiązek informacyjny w zakresie okoliczności związanych z zasadnością wszczęcia postępowania z udziałem nieletniego:

Art. 4. ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich

§ 1

Każdy, kto stwierdzi istnienie okoliczności świadczących o demoralizacji nieletniego, w szczególności naruszenie zasad współżycia społecznego, popełnienie czynu zabronionego, systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego lub kształcenia zawodowego, używanie alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, uprawianie nierządu, włóczęgostwo, udział w grupach przestępczych, ma społeczny obowiązek odpowiedniego przeciwdziałania temu, a przede wszystkim zawiadomienia o tym rodziców lub opiekuna nieletniego, szkoły, sądu rodzinnego, policji lub innego właściwego organu.

§ 2

Każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu czynu karalnego przez nieletniego, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym sąd rodzinny lub policję.

§ 3

Instytucje państwowe i organizacje społeczne, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przez nieletniego czynu karalnego ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym sąd rodzinny lub policję oraz przedsięwziąć czynności niecierpiące zwłoki, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów popełnienia czynu.

Sędzia rodziny wszczyna z urzędu postępowanie, jeżeli zachodzi podejrzenie, że nieletni wykazuje przejawy demoralizacji lub dopuści się czynu karalnego. Podmioty współpracujące z sądem rodzinnym, takie jak: instytucje państwowe, społeczne lub jednostki samorządowe oraz osoby godne zaufania, w zakresie swego działania, mają obowiązek udzielania na żądanie sądu rodzinnego informacji niezbędnych w toku postępowania.

Art. 24 upn

§ 1

W celu ustalenia danych dotyczących nieletniego i jego środowiska, a w szczególności dotyczących zachowania się i warunków wychowawczych nieletniego, sytuacji bytowej rodziny, przebiegu nauki nieletniego i sposobu spędzania czasu wolnego, jego kontaktów środowiskowych, stosunku do niego rodziców lub opiekunów, podejmowanych oddziaływań wychowawczych, stanu zdrowia i znanych w środowisku uzależnień nieletniego, sędzia rodzinny zleca przeprowadzenie wywiadu środowiskowego kuratorowi sądowemu.

§ 2

W wyjątkowych przypadkach przeprowadzenie wywiadu środowiskowego może być zlecone:

- 1) przedstawicielom organizacji społecznych, do których zadań statutowych należy oddziaływanie wychowawcze na nieletnich lub wspomaganie procesu ich resocjalizacji, oraz osobom godnym zaufania – jeżeli powierzono im nadzór nad nieletnim;
- 2) jednostkom policji, właściwym ze względu na miejsce zamieszkania lub pobytu nieletniego – jeżeli zachodzi potrzeba uzyskania informacji niewymagających zastosowania wiedzy psychologicznej i pedagogicznej;
- 3) pracownikom pedagogicznym rodzinnych ośrodków diagnostyczno-konsultacyjnych – jeżeli zachodzi potrzeba wydania opinii o nieletnim;
- 4) pracownikom pedagogicznym schronisk dla nieletnich lub zakładów poprawczych – jeżeli zachodzi potrzeba wydania opinii o nieletnim lub w celu sprawdzenia zachowania nieletniego oraz warunków wychowawczych i bytowych, w jakich nieletni przebywa poza zakładem poprawczym.

§ 3

Dane o osobach, które dostarczyły informacji w ramach udzielonego wywiadu środowiskowego, ujawnia się jedynie na żądanie sądu rodzinnego.

§ 4

Osoby, które dostarczyły w ramach wywiadu środowiskowego informacji mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, mogą być w razie potrzeby przesłuchane w charakterze świadków.

§ 5

Na żądanie kuratora sądowego policja jest zobowiązana udzielić mu pomocy przy wykonywaniu zadań związanych z przeprowadzaniem wywiadu środowiskowego.

Do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich ustawą z 15 września 2000 r. o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. Nr 91, poz. 1010) wprowadzono **instytucję mediacji**. Zgodnie z art. 3a § 1 upn – w każdym stadium postępowania sąd rodzinny może, z inicjatywy lub za zgodą pokrzywdzonego i nieletniego, skierować sprawę do instytucji lub osoby godnej zaufania w celu przeprowadzenia postępowania mediacyjnego.

Rola mediacji może w bardziej optymalnym stopniu zaspokajać oczekiwania pokrzywdzonego po postępowaniu prowadzonym w wyniku popełnienia przez nieletniego na jego szkodę czynu karalnego. Mediacja może też zagwarantować uzyskanie lepszych wyników wychowawczych wobec nieletniego.

WYBRANE ZAGADNIENIA AKTÓW PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO W KSZTAŁTOWANIU SYTUACJI PRAWNEJ DZIECI

Wybrane przepisy KONWENCJI O PRAWACH DZIECKA przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20 listopada 1989 r. (Dz.U.1991.120.526) – ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską 30 kwietnia 1991r.,:

Artykuł 33

Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie odpowiednie kroki, w tym środki ustawodawcze, administracyjne, socjalne oraz środki w dziedzinie oświaty, w celu zapewnienia ochrony dzieci przed nielegalnym używaniem środków narkotycznych i substancji psychotropowych, zgodnie z ich zdefiniowaniem w odpowiednich umowach międzynarodowych, oraz w celu zapobiegania wykorzystywaniu dzieci do nielegalnej produkcji tego typu substancji i handlu nimi.

Artykuł 34

Państwa-Strony zobowiązują się do ochrony dzieci przed wszelkimi formami wyzysku seksualnego i nadużyć seksualnych. Dla osiągnięcia tych celów Państwa-Strony podejmą w szczególności wszelkie właściwe kroki o zasięgu krajowym, dwustronnym oraz wielostronnym dla przeciwdziałania:

- a) nakłanianiu lub zmuszaniu dziecka do jakichkolwiek nielegalnych działań seksualnych;
- b) wykorzystywaniu dzieci do prostytucji lub innych nielegalnych praktyk seksualnych;
- c) wykorzystywaniu dzieci w pornograficznych przedstawieniach i materiałach.

Artykuł 35

Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie kroki o zasięgu krajowym, dwustronnym oraz wielostronnym dla przeciwdziałania uprowadzeniom, sprzedaży bądź handlowi dziećmi, dokonywanych dla jakichkolwiek celów i w jakiegokolwiek formie.

Artykuł 36

Państwa-Strony będą bronić dziecko przed wszelkimi innymi formami wyzysku, w jakimkolwiek aspekcie naruszającym dobro dziecka,

Artykuł 37

Państwa-Strony zapewnią, aby:

- a) żadne dziecko nie podlegało torturowaniu bądź okrutnemu, niehumanitarnemu, czy poniżającemu traktowaniu lub karaniu. Ani kara śmierci, ani kara dożywotniego więzienia bez możliwości wcześniejszego zwolnienia nie może zostać orzeczona wobec osoby w wieku poniżej osiemnastu lat za popełnione przez nią przestępstwa;
- b) żadne dziecko nie zostało pozbawione wolności w sposób bezprawny lub arbitralny. Aresztowanie, zatrzymanie lub uwięzienie dziecka powinno być zgodne z prawem i może być zastosowane jedynie jako środek ostateczny i na możliwie najkrótszy czas;
- c) każde dziecko pozbawione wolności było traktowane humanitarnie i z poszanowaniem wrodzonej godności jednostki ludzkiej, w sposób uwzględniający potrzeby osoby w danym wieku. W szczególności każde dziecko pozbawione wolności zostanie odseparowane od osób dorosłych, jeśli tylko rozwiązanie odwrotne nie będzie uznane za zgodne z najwyższym dobrem dziecka oraz będzie miało prawo utrzymywać kontakty ze swoją rodziną poprzez korespondencję i wizyty, z wyłączeniem sytuacji wyjątkowych;

d) każde dziecko pozbawione wolności miało prawo do uzyskania niezwłocznego dostępu do prawnej lub innej odpowiedzialnej pomocy, jak również prawo do kwestionowania legalności pozbawienia go wolności przed sądem lub inną kompetentną, niezawisłą i bezstronną władzą oraz domagania się uzyskania szybkiej decyzji w tej sprawie.

Artykuł 39

Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe kroki dla ułatwienia przebiegu rehabilitacji fizycznej i psychicznej oraz reintegracji społecznej dziecka, które padło ofiarą jakiegokolwiek formy zaniedbania, wyzysku lub wykorzystania, torturowania lub jakiegokolwiek innej formy okrutnego, nieludzkiego czy poniżającego traktowania albo karania bądź konfliktu zbrojnego. Taka rehabilitacja czy reintegracja przebiegać będzie w środowisku, które sprzyja zdrowiu, zapewnieniu własnego szacunku i godności dziecka.

KONWENCJA O PRAWACH DZIECKA przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20 listopada 1989 r. (Dz.U.1991.120.526) – przyjęta i ratyfikowana przez Rzeczpospolitą Polską 30 kwietnia 1991 r.:

Artykuł 3

1. We wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną będzie najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka.

2. Państwa-Strony działają na rzecz zapewnienia dziecku ochrony i opieki w takim stopniu, w jakim jest to niezbędne dla jego dobra, biorąc pod uwagę prawa i obowiązki jego rodziców, opiekunów prawnych lub innych osób prawnie za nie odpowiedzialnych, i w tym celu będą podejmowały wszelkie właściwe kroki ustawodawcze oraz administracyjne.

3. Państwa-Strony czuwają, aby instytucje, służby oraz inne jednostki odpowiedzialne za opiekę lub ochronę dzieci dostosowały się do norm ustanowionych przez kompetentne władze, w szczególności w dziedzinach bezpieczeństwa, zdrowia, jak również dotyczących właściwego doboru kadr tych instytucji oraz odpowiedniego nadzoru.

Artykuł 5

Państwa-Strony będą szanowały odpowiedzialność, prawo i obowiązek rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, członków dalszej rodziny lub środowiska, zgodnie z miejscowymi obyczajami, opiekunów prawnych lub innych osób prawnie odpowiedzialnych za dziecko, do zapewnienia mu, w sposób odpowiadający rozwojowi jego zdolności, możliwości ukierunkowania go i udzielenia mu rad przy korzystaniu przez nie z praw przyznanych mu w niniejszej konwencji.

Artykuł 9

1. Państwa-Strony zapewnią, aby dziecko nie zostało oddzielone od swoich rodziców wbrew ich woli, z wyłączeniem przypadków, gdy kompetentne władze, podlegające nadzorowi sądowemu, zdecydują zgodnie z obowiązującym prawem oraz stosowanym postępowaniem, że takie oddzielenie jest konieczne ze względu na najlepiej pojęte interesy dziecka. Taka decyzja może być konieczna szczególnie w przypadkach nadużyć lub zaniedbań ze strony rodziców, gdy każde z rodziców mieszka oddzielnie, a należy podjąć decyzję odnośnie do miejsca pobytu lub zamieszkania dziecka.

2. W każdym postępowaniu podejmowanym stosownie do ustępu 1 niniejszego artykułu należy umożliwić wszystkim zainteresowanym stronom uczestnictwo w tym postępowaniu oraz wyrażenie przez nie swoich opinii.

3. Państwa-Strony będą szanowały prawo dziecka odseparowanego od jednego lub obojga rodziców do utrzymywania regularnych stosunków osobistych i bezpośrednich kontaktów z obojgiem rodziców, z wyjątkiem przypadków, gdy jest to sprzeczne z najlepiej pojętym interesem dziecka.

4. W przypadku gdy tego rodzaju separacja jest wynikiem działania podjętego przez Państwo-Stronę, takiego jak zatrzymanie, uwięzienie, wygnanie, deportacja lub śmierć (w tym śmierć spowodowana jakąkolwiek przyczyną podczas zatrzymania przez państwo) jednego lub obojga rodziców dziecka lub dziecka, państwo zapewni, na żądanie, rodzicom dziecka, dziecku lub – jeżeli będzie to właściwe – innemu członkowi rodziny podanie istotnych informacji dotyczących miejsca pobytu nieobecnego(ych) członka(ów) rodziny, jeśli treść tej informacji nie przyniesie szkody dobru dziecka. Ponadto Państwa-Strony zapewnią, aby wniesienie takiej prośby samo przez się nie pociągało żadnych ujemnych następstw dla osoby (osób), której(ych) dotyczy.

Artykuł 12

1. Państwa-Strony zapewniają dziecku, które jest zdolne do kształtowania swych własnych poglądów, prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka, przyjmując je z należytą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałość dziecka.

2. W tym celu dziecko będzie miało w szczególności zapewnioną możliwość wypowiadania się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym, dotyczącym dziecka, bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela bądź odpowiedniego organu, zgodnie z zasadami proceduralnymi prawa wewnętrznego.

Artykuł 18

1. Państwa-Strony podejmą wszelkie możliwe starania dla pełnego uznania zasady, że oboje rodzice ponoszą wspólną odpowiedzialność za wychowanie i rozwój dziecka. Rodzice lub w określonych przypadkach opiekunowie prawni ponoszą główną odpowiedzialność za wychowanie i rozwój dziecka. Jak najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka ma być przedmiotem ich największej troski.

2. W celu zagwarantowania i popierania praw zawartych w niniejszej konwencji Państwa-Strony będą okazywały odpowiednią pomoc rodzicom oraz opiekunom prawnym w wykonywaniu przez nich obowiązków związanych z wychowywaniem dzieci oraz zapewnią rozwój instytucji, zakładów i usług w zakresie opieki nad dziećmi.

3. Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe kroki dla zapewnienia dzieciom pracujących rodziców prawa do korzystania z usług instytucji i zakładów w zakresie opieki nad dziećmi, do których są one uprawnione.

Artykuł 19

1. Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe kroki w dziedzinie ustawodawczej, administracyjnej, społecznej oraz wychowawczej dla ochrony dziecka przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, krzywdy lub zaniedbania bądź złego traktowania lub wyzysku, w tym wykorzystywania w celach seksualnych, dzieci pozostających pod opieką rodzica(ów), opiekuna(ów) prawnego(ych) lub innej osoby sprawującej opiekę nad dzieckiem.

2. Tego rodzaju środki ochronne powinny obejmować, tam gdzie jest to właściwe, skuteczne przedsięwzięcia w celu stworzenia programów socjalnych dla realizacji pomocy dziecku oraz osobom sprawującym opiekę nad dzieckiem, jak również innych form działań prewencyjnych dla ustalania, informowania, wszczynania i prowadzenia śledztwa, postępowania, notowania wymienionych wyżej przypadków niewłaściwego traktowania dzieci oraz tam, gdzie jest to właściwe – ingerencję sądu.

Artykuł 27

1. Państwa-Strony uznają prawo każdego dziecka do poziomu życia odpowiadającego jego rozwojowi fizycznemu, psychicznemu, duchowemu, moralnemu i społecznemu.

2. Rodzice (rodzic) lub inne osoby odpowiedzialne za dziecko ponoszą główną odpowiedzialność za zabezpieczenie, w ramach swych możliwości, także finansowych, warunków życia niezbędnych do rozwoju dziecka.

3. Państwa-Strony, zgodnie z warunkami krajowymi oraz odpowiednio do swych środków, będą podejmowały właściwe kroki dla wspomagania rodziców lub innych osób

odpowiedzialnych za dziecko w realizacji tego prawa oraz będą udzielały, w razie potrzeby, pomocy materialnej oraz innych programów pomocy, szczególnie w zakresie żywności, odzieży i mieszkań.

4. Państwa-Strony podejmą wszelkie właściwe kroki dla zapewnienia łożenia na utrzymanie dziecka ze strony rodziców lub innych osób ponoszących odpowiedzialność finansową za dziecko, zarówno na terenie Państwa-Strony, jak i za granicą. W szczególnych wypadkach, gdy osoba ponosząca odpowiedzialność finansową za dziecko mieszka w państwie innym niż dziecko, Państwa-Strony będą dążyły do przystąpienia do umów międzynarodowych lub do zawarcia takich umów, jak również do zawierania odpowiednich porozumień.

Artykuł 28

1. Państwa-Strony uznają prawo dziecka do nauki i w celu stopniowego realizowania tego prawa na zasadzie równych szans, w szczególności:

- a) uczynią nauczanie podstawowe obowiązkowym i bezpłatnym dla wszystkich;
- b) będą popierać rozwój różnorodnych form szkolnictwa średniego, zarówno ogólnokształcącego, jak i zawodowego, uczynią je dostępnymi dla każdego dziecka oraz podejmą odpowiednie kroki, takie jak wprowadzenie bezpłatnego nauczania oraz udzielanie w razie potrzeby pomocy finansowej;
- c) za pomocą wszelkich właściwych środków uczynią szkolnictwo wyższe dostępnym dla wszystkich na zasadzie zdolności;
- d) udostępnią wszystkim dzieciom informacje i poradnictwo szkolne i zawodowe;
- e) podejmą kroki na rzecz zapewnienia regularnego uczęszczania do szkół oraz zmniejszenia wskaźnika porzucania nauki.

2. Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe środki zapewniające, aby dyscyplina szkolna była stosowana w sposób zgodny z ludzką godnością dziecka i z niniejszą konwencją.

3. Państwa-Strony będą popierały i rozwijały międzynarodową współpracę w dziedzinie oświaty, w szczególności w celu przyczyniania się do zlikwidowania ignorancji i analfabetyzmu na świecie oraz ułatwienia dostępu do wiedzy naukowo-technicznej i nowoczesnych metod nauczania. W tym zakresie należy w szczególności uwzględnić potrzeby krajów rozwijających się.

Artykuł 29

1. Państwa-Strony są zgodnie, że nauka dziecka będzie ukierunkowana na:

- a) rozwijanie w jak najpełniejszym zakresie osobowości, talentów oraz zdolności umysłowych i fizycznych dziecka;
- b) rozwijanie w dziecku szacunku dla praw człowieka i podstawowych swobód oraz dla zasad zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych;
- c) rozwijanie w dziecku szacunku dla jego rodziców, jego tożsamości kulturowej, języka i wartości, dla wartości narodowych kraju, w którym mieszka dziecko, kraju, z którego dziecko pochodzi, jak i dla innych kultur;
- d) przygotowanie dziecka do odpowiedniego życia w wolnym społeczeństwie, w duchu zrozumienia, pokoju, tolerancji, równości płci oraz przyjaźni pomiędzy wszystkimi narodami, grupami etnicznymi, narodowymi i religijnymi oraz osobami rdzennego pochodzenia;
- e) rozwijanie w dziecku poszanowania środowiska naturalnego.

2. Żadne postanowienie niniejszego artykułu lub artykułu 28 nie może być interpretowane w sposób naruszający wolność osób fizycznych lub ciał zbiorowych do zakładania i prowadzenia instytucji oświatowych, z zastrzeżeniem przestrzegania zasad wyrażonych w ustępie 1 niniejszego artykułu oraz wymogów, aby kształcenie w tego typu instytucjach odpowiadało minimalnym standardom, które określi dane państwo.

Artykuł 31

1. Państwa-Strony uznają prawo dziecka do wypoczynku i czasu wolnego, do uczestniczenia w zabawach i zajęciach rekreacyjnych, stosownych do wieku dziecka, oraz do nieskrępowanego uczestniczenia w życiu kulturalnym i artystycznym.

2. Państwa-Strony będą przestrzegały oraz popierały prawo dziecka do wszechstronnego uczestnictwa w życiu kulturalnym i artystycznym oraz będą sprzyjały tworzeniu właściwych i równych sposobności dla działalności kulturalnej, artystycznej, rekreacyjnej oraz w zakresie wykorzystania czasu wolnego.

Europejska konwencja o wykonywaniu praw dzieci sporządzona w Strasburgu 25 stycznia 1996 r. (Dz.U.2000.107.1128) przyjęta przez Rzeczpospolitą Polską 29 lipca 1997 r.:

Artykuł 7

Obowiązek szybkiego działania

Prowadząc postępowanie dotyczące dziecka, organ sądowy ma obowiązek szybkiego działania w celu uniknięcia nieuzasadnionej zwłoki, a także niezbędne jest istnienie przepisów zapewniających bezzwłoczne wykonanie orzeczeń. W przypadkach pilnych organ sądowy powinien mieć, jeżeli zachodzi taka potrzeba, prawo zarządzenia natychmiastowego wykonania orzeczeń.

Artykuł 8

Wszczęcie sprawy z urzędu

W postępowaniu dotyczącym dzieci organ sądowy powinien mieć prawo do wszczęcia sprawy z urzędu w przypadkach określonych przez prawo, jeżeli poważnie zagrożone jest dobro dziecka.

Artykuł 9

Ustanawianie przedstawicieli

1. W postępowaniach dotyczących dzieci, kiedy zgodnie z prawem wewnętrznym osoby, na których spoczywa odpowiedzialność rodzicielska, nie mogą reprezentować dziecka ze względu na konflikt interesów między nimi a dzieckiem, organ sądowy powinien mieć prawo do wyznaczenia specjalnego przedstawiciela reprezentującego dziecko w tych postępowaniach.

2. Państwa-Strony rozważą przyznanie organowi sądowemu w postępowaniach dotyczących dzieci prawa do wyznaczenia odrębnego przedstawiciela reprezentującego dziecko, w uzasadnionych przypadkach –adwokata.

Artykuł 10

1. O ile nie byłoby to oczywiście sprzeczne z dobrem dziecka, w dotyczących dziecka postępowaniach przed organem sądowym przedstawiciel powinien:

- a) dostarczać dziecku wszystkich istotnych informacji, jeżeli jest ono uznane według prawa wewnętrznego za mające wystarczające rozeznanie;
- b) dostarczać dziecku wyjaśnień dotyczących ewentualnych skutków jego stanowiska i czynności dokonywanych przez przedstawiciela, jeżeli jest ono uznane według prawa wewnętrznego za mające wystarczające rozeznanie;
- c) określić stanowisko dziecka i przedstawić je organowi sądowemu.

2. Państwa-Strony rozważą możliwość rozszerzenia postanowień ust. 1 na osoby, na których spoczywa odpowiedzialność rodzicielska.

Źródła:

- 1) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej – ustawa z 2 kwietnia 1997 r., (Dz.U. nr 78 poz. 483 ze zm.),
- 2) Ustawa z 23 kwietnia 1964 r., Kodeks cywilny (Dz.U. nr 16, poz. 93 ze zm.) – kc,
- 3) Ustawa z 17 listopada 1964 r., Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. nr 43, poz. 296 ze zm.) – kpc,
- 4) Ustawa z 25 lutego 1964 r., Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. nr 9, poz. 59 ze zm.) – kro,
- 5) Ustawa z 9 czerwca 2011 r., o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2011 r., nr 149 poz. 887),
- 6) Ustawa z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, (Dz.U. nr 180, poz. 1493 z późn. zm.),
- 7) Ustawa z 6 października 1982 r., o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 2002 r., nr 11, poz. 109 ze zm. t.j.) – upn,
- 8) Ustawa z 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny (Dz.U. nr 88, poz. 553 ze zm.) – kk,
- 9) Ustawa z 6 czerwca 1997 r., Kodeks postępowania karnego (Dz.U. nr 89, poz. 555 ze zm.) – kpk,
- 10) Ustawa z 26 stycznia 1982 r., Karta Nauczyciela (Dz.U. z 2006 r., nr 97, poz. 674 ze zm.) – kn,
- 11) Ustawa z 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty (Dz.U. 2011, nr 277, poz. 1634 t.j.) – zwł,
- 12) Ustawa z 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz.U. 2012 r. poz. 159) – upp,
- 13) KONWENCJA O PRAWACH DZIECKA przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20 listopada 1989 r. (Dz.U.1991.120.526) ratyfikowana przez Rzeczypospolitą Polską 30 kwietnia 1991 r.,
- 14) Europejska konwencja o wykonywaniu praw dzieci sporządzona w Strasburgu 25 stycznia 1996 r., (Dz.U.2000.107.1128) – ratyfikowana przez Rzeczypospolitą Polską 29 lipca 1997 r.,
- 15) Rozporządzenie Rady Ministrów z 17 września 1990 r. (Dz.U. Nr 70, poz. 409) w sprawie trybu legitymowania, zatrzymywania osób, dokonywania kontroli osobistej oraz przeglądania bagaży i sprawdzania ładunku przez policjantów,
- 16) Ustawa z 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. z 1990 r., nr 30 poz. 179),
- 17) Komentarz do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego pod red. Kazimierza Piaseckiego, wydanie 3,
- 18) Komentarz do ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta Doroty Karkowskiej,
- 19) Wybrane orzecznictwo Sądu Najwyższego.